

Aleksandra Kapetanović

PALATA MAZAROVIĆ U PERASTU

KLJUČNE RIJEČI: porodica Mazarović, posjed Mazarovića u Perastu, Samostan sv. Antuna, barokne palate u Boki, palata Mazarović

Barokna palata Mazarović u Perastu, koja je pripadala jednoj od najstarijih peraških porodica, već više od jednog vijeka se nalazi u ruševnom stanju. Arhitekturi palate nije do sada posvećena odgovarajuća pažnja stručnjaka. Kratak opis palate postoji u knjizi P. Butorca "Kulturna povijest grada Perasta"¹ i nešto detaljniji u tekstu "Neki manje proučavani primjeri građanske i crkvene arhitekture spomeničkog karaktera u Kotorskoj opštini", u Godišnjaku Pomorskog Muzeja u Kotoru XXXV-XXXVI, u kome je o palati pisao Gracija Brajković.²

Ovaj rad nastao je kao rezultat proučavanja palate za potrebe diplomskog rada autora na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu. Istraživanja palate započeta su 1999. godine, kada je prvo urađen detaljan arhitektonski snimak postojećeg stanja, a zatim i projekat rekonstrukcije i revitalizacije palate, sa sadržajem Mediteranskog muzičkog centra za mlade. Istraživanja su nastavljena tokom rada na Studiji zaštite graditeljskog nasljeđa Perasta, u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture Kotor, kao i kroz ostale radove autora. Na primjeru palate Mazarović obrađena je, u vidu seminarskog rada na jednogodišnjim poslijediplomskim studijama iz arhitektonske konzervacije na AINova u Slovačkoj, tema "Problem vrijednosti u zaštiti graditeljskog nasljeđa". "Projekat rekonstrukcije kompleksa porodice Mazarović u Perastu" urađen je u oktobru 2002. godine, kao pismeni rad za polaganje stručnog ispita u oblasti zaštite spomenika kulture, održanog u Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture na Cetinju.

---

¹ Pavao Butorac, Kulturna povijest grada Perasta, Perast 1999, 421

² Gracija Brajković i grupa autora, Neki manje proučavani primjeri građanske i crkvene arhitekture spomeničkog karaktera u Kotorskoj opštini, Godišnjak Pomorskog Muzeja u Kotoru XXXV-XXXVI, 1987-1988, 104

Porodica Mazarović

O porodici Mazarović, vlasnicima i graditeljima palate, saznajemo iz više izvora. Najviše podataka o porodici nalazi se u “Biografiji Mazarovića”³, autora Krsta Mazarovića, u kojoj je pokriven period od XVI do prve polovine XVIII vijeka. Podatke o pojedinim članovima porodice nalazimo i u knjizi Pava Butorca “Kulturna povijest grada Perasta”, kao i drugim djelima koja obrađuju različite teme vezane za istoriju Perasta i Boke Kotorske. Na osnovu podataka iz biografije i ostalih pregledanih djela, iz katastarskih knjiga sa kraja XIX vijeka, kao i informacija dobivenih od potomaka porodice koji danas žive u Veneciji i Moskvi, urađeno je porodično stablo porodice.

Porodica Mazarović je, kako u biografiji navodi Krsto Mazarović, *ne samo stara, već i jedna od glavnih*⁴ peraških porodica. Mazarovići su pripadali kazadi Smilojević, jednoj od 12 peraških kazada ili bratstava. U kotorskim spisima porodica se spominje veoma rano, još 1334. godine⁵, a u Perastu se javljaju od XV vijeka.⁶

Mazarovići su jedna od rijetkih peraških porodica koja je za sobom ostavila porodičnu hroniku. *Biografija Mazarovića* pisana na italijanskom jeziku, čuvana je u njihovom kućnom arhivu, u palati Mazarović, a danas se nalazi u Arhivu župnog ureda u Perastu. U njoj se opisuje nastanak i razvoj porodice i iznose pojedinosti o njenim članovima od XVI do prve polovine XVIII vijeka. Autor *Biografije* je barokni pisac Krsto Mazarović.⁷ Sem originala postojala su još dva prepisa hronike. Prvi prepis Antuna Mazarovića iz 1854. godine nije sačuvan, a drugi Teodoline Mazarović iz 1881. godine nalazi se takođe u Arhivu župnog ureda u Perastu.

Po porodičnoj tradiciji, koja je iznijeta u *Biografiji*, ističe se mađarsko porijeklo Mazarovića, koji se uz to vezuju i za staru kazadu Smilojević. Mažar (Maxar) Smilojević, mađarske narodnosti, bio je prvi naseljenik Perasta i od njega je poteklo prezime za čitavu porodicu. Ove pretpostavke o ugarskom porijeklu porodice, po P. Butorcu nemaju čvrste osnove.⁸

³ Krsto Mazarović, *Biografije Mazarovića*, u *Analisti, hroničari, biografiji*, Cetinje 1996, 218-249

⁴ Krsto Mazarović, nav. djelo, 219

⁵ G. Brajković- M.Milošević, *Proza baroka*, Titograd 1978, 40

⁶ M. Milošević, *Analisti, hroničari, biografiji*, Cetinje 1996, 29

⁷ Opšte prihvaćeno mišljenje je da je autor biografije Krsto Mazarović. Međutim, pošto biografija nije potpisana P. Bitorac smatra da je njen autor opat Vicko Mazarović, budući da biografija obuhvata period do 1730. godine, a Krsto Mazarović već 1725. nije među živima. Don Gracija Brajković međutim, smatra da analiza rukopisa *Biografije* pruža potvrdu pretpostavkama po kojima je njen pisac Krsto Mazarović.

⁸ Pavao Butorac, nav. djelo, 391

Prva ličnost koja se u biografiji vezuje za porodicu Mazarović je Luka Smilojević koji 1539. godine, kao *čelnik i starješina ostalih Peraštana*⁹, učestvuje u odbrani Kotora, u vrijeme napada Hajrudina Barbarose na grad.

Ivan ili Zuane (1528-1633) prvi je sa prezimenom Mazarovića koji se spominje u poznatim izvorima. On je jedan od petnaestorice Peraštana koji 1571. god. učestvuju u bici kod Lepanta, 1572. god. on učestvuje u osvajanju tvrđave Vrbanj, a 1624. prilikom pohare Perasta bio je odveden u ropstvo u Tunis.

Tripo Mazarović (1581-1657) spominje se 1646. godine kao prvi kapetan peraške opštine. Prilikom napada Mehmed-age Rizvanagića 1654. godine on učestvuje u odbrani Perasta.

Luka Mazarović (1618-1705) je bio više puta sudija, blagajnik a 1694. godine i opštinski kapetan Perasta. On je učestvovao u Peraškom boju 1654. godine, i *pomogao je kumu Koloviću da odrubi glavu Mehmed-agi*. Luka Mazarović je ugostio Petra Zrinskog prilikom njegove posjete Perastu nakon peraškog boja.

Vicko Mazarović (1613-1683) je bio jedan od najuticajnijih članova porodice Mazarović u Perastu. Bio je cijenjen pomorski kapetan kome je Mletačka Republika povjerila komandu na novosagrađenom jedrenjaku "Giove Fulminante", jednom od prva dva vojna broda sagrađene u Veneciji. Četiri puta je bio opštinski kapetan, a njegovom zaslugom je bila podignuta opštinska zgrada koja se nalazila na trgu Sv. Nikole. Zanimljiv je podatak iz biografije Mazarovića kojim se opisuje Vickova posjeta Firenci, kada ga je *Veliki Vojvoda pozvao u palatu na razgovor, pošto ga je zapazio na ulici kao čovjeka snažnog i lijepog stasa, a znatiželju mu je privukla i peraška nošnja*.¹⁰

Krsto Mazarović (1680-1725) živi u periodu najvećeg kulturnog uspona Perasta, kao pomorac i pisac, sakupljač narodnih pjesama i autor Biografije Mazarovića. U njemu se otjelotvoruje *viteško-literarni ideal epohe - viteški i umjetnički princip, sjedinjen u ličnosti jednog čovjeka*.¹¹ U Veneciji 1718. godine objavljuje prozno djelo u kome opisuje pobjedu Peraštana nad piratima kod Drača 1716. godine, u kojoj je i sam učestvovao kao "škrivan" a nakon pogibije Jurja Bana i kao komandant broda. Postoji sačuvan njegov nacrt sa proračunom za rekonstrukciju crkve Sv. Nikole u Perastu iz 1711. godine.

Antun Petrov Mazarović (1658-1705) je pored Tripa Kokolje najpoznatiji peraški slikar. Učio je slikarstvo u Veneciji kod Sebastiana Bombellija. Radio je u Beču gdje je slikao mnoge Habsburgovce, cara Josipa I, nadvojvodu Karla VI, Mariju Tereziju, kao i u Varšavi, gdje je naslikao portret poljskog kralja Augusta II. Antun Mazarović je bio vitez cara Leopolda.¹² Prema mišlje-

⁹ K. Mazarović, nav. djelo, 220

¹⁰ Krsto Mazarović, nav. djelo, 230

¹¹ Saša Brajović, Gospa od Škrpjela - Marijanski ciklus slika, Perast 2000, 12

¹² Pavao Butorac, nav. djelo, 450

nju Kruna Prijatelja oltarska pala u crkvi sv. Antuna moguće da predstavlja djelo Antuna Mazarovića.¹³

Matija Mazarović je od 1701. godine bio kapetan na čak tri vojna broda Mletačke Republike. Bio je prokurator i sudija u Perastu, a dva puta je biran za opštinskog kapetana, 1721. i 1723. godine.

Vicko Mazarović je u periodu od 1719 do 1752 bio opat na ostrvu Sv. Đorđa. Po pretpostavkama P. Butorca on je mogući autor biografije Mazarovića.

Petar Mazarović je 1754/5 opštinski kapetan. U opštinskom arhivu je sačuvan njegov govor na narodnom jeziku prilikom proslave prve stogodišnjice peraškog boja (15. maja 1754.).¹⁴

Nikola Mazarović, koji je živio u drugoj polovini XVIII vijeka, bio je sakupljač narodnih pjesama. Sačuvan je njegov prepis *igrokaza*, oblika dramskog djela, iz jednog primjerka iz kuće Balovića, iz 1782 godine.

Karlo Mazarović se smatra prvim aeronautičarem na južnoslovenskim prostorima. On je 1789. godine, samo šest godina nakon prvog uzletanja francuskih balonista, izveo demonstraciju leta balonom u Zagrebu, prvim na ovim prostorima.¹⁵ Prije toga letove balonom Karlo Mazarović je izvodio i u drugim centrima nekadašnje Habsburške monarhije Češkoj, Slovačkoj, Bavarskoj i Austriji.

Dr. Šimun Mazarović bio je hirurg i diplomata. Školovao se u Padovi, a na početku XIX vijeka, za vrijeme ruske vladavine Bokom, živi u Kotoru. Bio je u Persiji u ruskoj diplomatskoj službi, kao poslanik i ministar cara Aleksandra I. Odlikovan je visokim ordenom od persijskog šaha.¹⁶

Posljednji potomak porodice Mazarović u Perastu bila je Teodolina Mazarović. Ona je autor jednog od prepisa biografije Mazarovića. Njenom smrću 1919. godine gasi se porodica Mazarović u Perastu.

Postoje međutim članovi porodice koji su se iseljavali iz Perasta, i zahvaljujući kojima su se grane porodice Mazarović sačuvale u različitim krajevima svijeta. Tako se danas potomci peraških Mazarovića mogu naći u Italiji, Rusiji, Urugvaju.¹⁷

¹³ Pavao Butorac, nav. djelo, 466

¹⁴ Pavao Butorac, nav. djelo, 243

¹⁵ Boris Puhlovski, Razvoj hrvatskog zrakoplovstva u Zagrebu, Iz starog i novog Zagreba VII, Zagreb 1996, 261-263

¹⁶ Ignjatije Zloković, Istaknute ličnosti, u monografiji *Kotor*, Zagreb 1970, 133

¹⁷ O Mazarovićima u Urugvaju nema detaljnijih informacija sem podataka pronađenih na internetu, koji samo svjedoče da prezime Mazzarovich postoji u toj zemlji. Često se na internetu sreće ime Gabriela Mazzarovicha, novinara u urugvajskom časopisu "La Republica"

Jedna grana ove porodice preselila se u Veneciju u drugoj polovini XVIII vijeka. Prema saopštenju Giannija Mazarovicha iz Venecije u župnoj crkvi San Pietro di Castello u Veneciji u periodu od 6.10.1790. do 16.12.1899. pojavljuje se više od 60 Mazzarovicha. Prvi Mazzarovich o kome postoje podaci je Giovanni Pietro, čiji otac je bio Andrea i majka Cattarina, a koji je došao u Veneciju iz Luštice (Lustizza) i oženio se 23.08.1782. godine jednom venecijankom. Giovanni Pietro kao i njegov sin su u dokumentima unijeti sa dva prezimena Mazzarovich i Magiorovich, dok svi slijedeći članovi porodice zadržavaju samo Mazzarovich. Danas u Veneciji ima 17 potomaka ove porodice.¹⁸

Porodica Mazarovich spominje se i u Rusiji. U periodu od 1797. do 1888. godine Mazarovich su jedna od porodica koje imaju zvanično priznat grb.¹⁹ Potomci te grane Mazarovicha i danas žive u Moskvi.²⁰

Posjedi Mazarovića

Palata Mazarović je građevina koja se danas prevashodno vezuje za ime porodice Mazarović, budući da predstavlja reprezentativno zdanje u kome su stanovali poslednji Mazarovići. Međutim, sem palate u Perastu postoje i druge građevine koje su pripadale ovoj porodici, a čiji prostorni raspored ukazuje na položaj i veličinu njihovog posjeda. Pored Samostana Sv. Antuna za ime ove porodice vezuju se dvije odbrambene kule kao i kompleks kuća uz palatu.

Samostan Sv. Antuna podignut je na mjestu gdje se nalazila stara kuća Mazarovića. Crkvu Sv. Antuna zajedno sa samostanom za Franjevce podigli su 1679. godine o svom trošku Vicko Mazarović sa braćom i rođakom Tripom²¹. Porodica Mazarović je zadržala pravo vlasništva i patronata nad samostanom. Kada su 1890. godine Franjevci napustili Perast Teodolina Mazarović je prepustila samostan Stadlerovim Služavkama Malog Isusa. One su se u samostanu zadržale do devedesetih godina XX vijeka, a poslije njihovog odlaska iz Perasta samostan sa svim posjedima ostaje u vlasništvu opata peraškog, tj. župnika župe Sv. Nikole u Perastu.

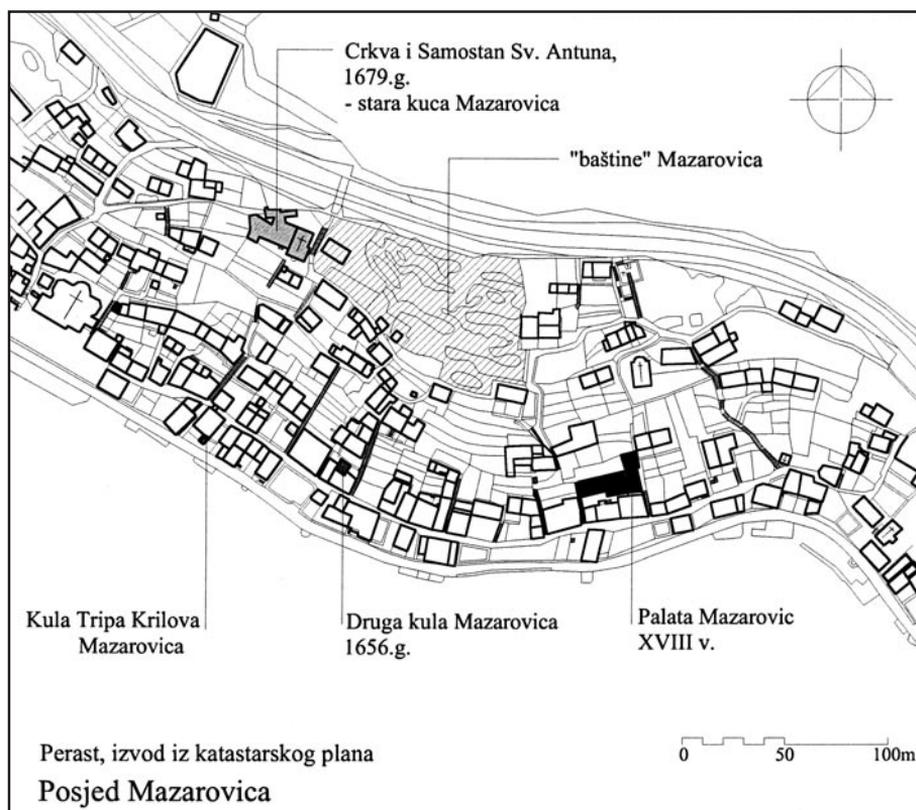
---

¹⁸ Ove podatke saopštio mi je, u prepisci vođenoj u perodu septembar-decembar 2003. godine, gospodin Ganni Mazzarovich, koji danas živi u Veneciji. Ovom prilikom mu se njaljepše zahvaljujem na svim podacima vezanim za njegovu porodicu

¹⁹ Podaci o tome mogu se naći na internetu, na adresi <http://feefhs.org/blitz/blitznob.html>

²⁰ Aleksandr Olegovič Mazarovič, Dr geologije iz Moskve, potvrdio je, autoru ovog rada u svom pismu od 25. decembra 2003. godine, da njihova porodica vodi porijeklo iz Boke Kotorske. Podaci o ovom istaknutom ruskom naučniku mogu se naći na internetu na adresi <http://atlantic.tv-sign.ru/staff/mazarovich/mazarovich.html>

²¹ Krsto Mazarović, nav. djelo, 232

Posjed Mazarovića u Perastu

Uoči peraškog boja 1654. godine spominje se požar kuće Mazarovića²². Od stare kuće izgleda da je jedan zid uklopljen u novi samostan i crkvu, a da je dvorište ostalo isto.²³ Samostan je osim crkve i prostranog dvorišta imao i veliki kompleks zemljišta s donje strane, uz ulicu sv. Antuna, i još veći s gornje koji je dolazio sve do nadomak tvrđave sv. Krsta. Danas je taj dio posjeda odvojen od samostanskog kompleksa prolaskom magistrale. Posjedi Mazarovića su se očigledno protezali i sa istočne strane samostana, sve do pravoslavnog groblja. Don Gracija Brajković je prepoznao ostatke starog rimskog puta koji je prolazio kroz te “baštine Mazarovića”²⁴. U Perastu se i danas zadržao

²² Pavao Butorac, Boka Kotorska u 17. I 18. stoljeću, Perast, 2000, 65

²³ “Jedino zid stare kuće sada obuhvaća i sklonište i crkvu koji su na njemu podignuti. Dvorište je ostalo isto kao nekada, sa bunarom iznad skloništa”, Krsto Mazarović, Biografije Mazarovića, u *Analisti, hroničari, biografiji*, Cetinje, 1996, 232

²⁴ Gracija Brajković, Najstariji slojevi pomorskog naselja Perast, u *12 vjekova Bokeljske mornarice*, Beograd, 1972, 54

Grb Mazarovića na fasadi crkve Sv. Antuna, i oltarnoj pali iste crkve

naziv “baštine” ili “zgrade Mazarovića” za tu zonu u kojoj se i danas nalaze terasasti vrtovi, tzv. “vrti”.

U crkvi Sv. Antuna nalazi se grob Ioannes de Mazarovischi sahranjenog 1820. godine. Grb porodice Mazarović se nalazi, isklesan u kamenu, na glavnoj fasadi crkve, kao i u unutrašnjosti u uglu pale glavnog oltara, na kojoj je prikazan Sv. Antun Padovanski.

U Perastu se nalaze i dvije kule Mazarovića. Odbrambeni sistem Perasta zajedno sa tvrđavom sv. Krsta činio je sistem od 10 kula, utvrđenih ulica i kuća. Od tih 10 kula, o kojima znamo na osnovu izvora, danas se u Perastu može identifikovati 5, a dvije od njih su kule Mazarovića.

Prva, starija kula - Tripa Krilova Mazarovića²⁵ nalazi se na samoj obali u podnožju ulice koja vodi ka samostanu Sv. Antuna. Ova kula je postojala prije peraškog boja 1654. godine, i predstavlja jednu od kula koja je u najvećoj mjeri zadržala izvorne arhitektonske oblike i karakteristike.

Ulica Sv. Antuna, koja vodi od kule Tripa Krilova Mazarovića do samostana Sv. Antuna, predstavlja karakterističan primjer utvrđene ulice sa dvije odbrambene kule i 13 puškarnica.²⁶ Ako se uzme u obzir da je na mjestu samostana bila stara kuća Mazarovića, a da je kula na obali takođe pripadala Mazarovićima dobija se zanimljiv podatak o razvoju strukture grada, načinu na koji

²⁵ Ilija Lalošević, Fortifikacioni sistem Perasta, Godišnjak pomorskog muzeja u Perastu XLIII-XLVI, Kotor, 1995-1998, 137

²⁶ EXPEDITIO, Trista godina samoće, Beograd, 1998, 83

Samostan Sv. Antuna, stara kuća Mazarovića, od kojeg vodi utvrđena ulica do kule Tripa Krilova Mazarovića na obali

je funkcionisao njegov odbrambeni sistem, kao i o tome kako su bili organizovani kompleksi pojedinih porodica. Cjelinu čine: odbrambena kula na obali, utvrđena ulica i kuća koja se nalazila više u brdu. Može se tako pretpostaviti da je cijela ta zona oko ulice sv. Antuna bila u posjedu Mazarovića.

U blizini prve kule Mazarovića i kule Viskovića nalazi se druga kula Mazarovića. Ona je najnovija peraška kula nastala poslije peraškog boja 1654. godine. Na njoj se nalazi grb Mazarovića i naptis²⁷ uklesan 1656. godine.

Mazarovići su prije peraškog boja 1654. godine stanovali u staroj kući (Vicko, Luka, Petar i Krsto kao i njihov rođak od strica Tripo). Oni je napuštaju, dijele se i sele poslije požara koji je kuću zahvatio uoči boja²⁸. Na ostacima

²⁷ D.V. - AETERNITATEM. AEQUET. ANNIS.

AEDIFICIUM

PRO SECURITATE PATRIAQ. ORNAMENT ECSTRUCTUM

AN. I. D. MDCLVI CRET. BELL XII

PERASTI AB INVASIONE TURCAR

GLORIOSE LIBERATI II

M. Montani, Pomorstvo Perasta u portretima brodova, Pomorski zbornik I-II, Zagreb, 1962, 1862

²⁸ Krsto Mazarović, nav. djelo, 232

Grb Mazarovića na njihovoj drugoj kuli

ove stare kuće grade samostan i crkvu sv. Antuna koje predaju Franjevcima na korišćenje.

Petar Zrinski je 1654. godine prilikom posjete Perastu boravio u zajedničkoj kući Luke Mazarovića i Stjepana Pavaličin za koju se kaže da je u to doba bila jedinstvena cjelina *tj. nije bila pregrađena zidom*.²⁹ Ova zajednička kuća se objašnjava činjenicom da je Lukina majka poticala iz porodice Palavičini. Tripo Mazarović, Lukin otac, oženio se Anđelikom Palavičini 1611. godine, preko koje je naslijedio dva dijela kuće i nekretnine vlasništva Palavičinija.³⁰ Luka Mazarović živio u toj kući naslijeđenoj sa majčine strane i vjerovatno je kasnije u njenoj blizini izgradio drugu kulu Mazarovića. Kuća Palavičinija nalazi se i danas iznad druge kule Mazarovića.

Mazarovići su, kao i ostale značajnije peraške porodice imali posjede i van Perasta. Ti posjedi su se nalazili u drugim mjestima u Boki, među kojima su bila i ona koja su u određenim istorijskim razdobljima pripadala peraškoj opštini. U dokumentu iz 1756. u kome se opisuje fizička i društvena struktura Perasta, među 14 peraških crkava navodi se i *crkva Sv. Pavla van Perasta, u vlasništvu Mazarovića*.³¹ Zanimljivo je da je ona uz crkve Gospe od Snijega i Gospe od Anđela, koje su u vlasništvu peraške opštine, jedina crkva koja je u posjedu neke od peraških porodica a nalazi se van Perasta. P. Butorac za istu

²⁹ Krsto Mazarović, nav. djelo, 233

³⁰ Krsto Mazarović, nav. djelo, 226

³¹ Gligor Stanojević, Građa za istoriju Perasta, Spomenik CV, SANU, Beograd 1956, 62

crkvicu navodi da se nalazila na *Stolivskom imanju Mazarovića*.³² O ovoj crkvi kao i o posjedima Mazarovića u Stolivu danas nema tragova.

Iz testamenta Krsta Mazarovića, koji se nalazi u Državnom Arhivu u Veneciji, saznajemo da su Mazarovići imali posjede i u Kostanjici, koje on ostavlja nekom sveštenom redu.³³

Palata Mazarović – opis kompleksa

Lokacija

Palata Mazarović se nalazi u jugoistočnom dijelu Perasta. Ovaj dio grada nazvan je “Luka” po uvali u kojoj se nalazilo jedno od dva peraška pristaništa. Palata je u priobalnoj zoni, ali ne izlazi direktno na stari put već se nalazi u drugom redu zgrada. Fasadu palate vizuelno djelimično zaklanja niz od četiri kuće koje se nalaze ispred nje, *ali i pored toga, tim dijelom ulaza u grad sa strane Kotora, dominira njena moćna fasada*.³⁴

Luka, jugoistočni dio Perasta, i položaj palate Mazarović

Palatu Mazarović neophodno je sagledati ne kao izolovani objekat već u okviru cjeline kojoj pripada. Kompleks porodice Mazarović se sastoji iz: palate sa aneksom, manje kuće spojene sa palatom sa zapadne strane, uskog popločanog dvorišta ispred i terasastih vrtova - “vrta” iza palate. Cjelini se

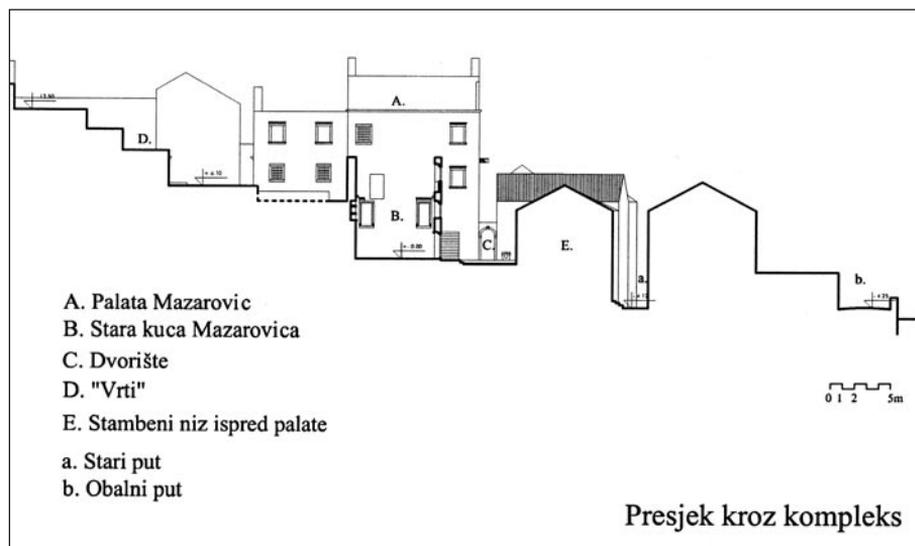
³² Pavao Butorac, *Kulturna povijest grada Perasta*, Perast, 1999, 299

³³ Testament je zapisao Gasparo Rosa, pomoćni sveštenik u crkvi San Giovanni in Bargora u Veneciji, u arhivi notara Francesco Arduini, 17.03.1725. I ove podatke dao mi je gospodin Ganni Mazzarovich iz Venecije

³⁴ Gracija Brajković i grupa autora, *Neki manje proučavani primjeri građanske i crkvene arhitekture spomeničkog karaktera u Kotorskoj opštini*, *Godišnjak Pomorskog Muzeja u Kotoru XXXV-XXXVI*, 1987-1988, 104

svakako mora priključiti i stambeni niz ispred palate, koji se nalazi na regulacionoj liniji starog puta.

Kompleks sa južne strane, preko niza kuća, izlazi na stari put i manji slobodan prostor koji o oformljen između njega i novog obalnog puta probije-nog početkom XX vijeka.³⁵ Kompleks je sa istočne i zapadne strane zatvoren bočnim ulicama, koje se u vidu uličnih stepeništa pružaju upravno na stari put, glavnu komunikaciju grada. Iz ove dvije ulice se, kroz tri ulaza, pristupa pala-ti. Prvi od ulaza je iz ulice sa istočne strane kompleksa. Kroz portal između palate i kuće ispred nje ulazilo se u dvorište ispred glavne fasade palate. Ova komunikacija je prekinuta kada je dvorište pregrađeno poslije zemljotresa 1979. godine, tako da sada ova kapija vodi samo do kuće na istočnom uglu is-pred palate. Drugi, danas jedini aktivni, ulaz u dvorište palate je sa suprotne strane, iz zapadne ulice. Ova ulica je trasirana između kompleksa Mazarovića i palate Balović, ranije je vodila do Mršine kuće³⁶, na sjeverozapad iznad pala-te Mazarović. Danas je ta ulica zatvorena, a na njenom kraju je treći ulaz u kompleks, koji vodi direktno u vrtove palate. U sjevernom dijelu kompleks se graniči sa posjedima palate Mrša i crkvom Rođenja Bogorodice.

³⁵ U jednoj od kuća u nizu ispred palate od sredine XX vijeka nalaze se prostori-rije Dobrovoljnog vatrogasnog društva Perast osnovanog 1926. godine. Vatrogasci, zajedno sa moćnom ruševinom palate Mazarović, su dominantni elementi koji danas daju karakter ovom trgu.

³⁶ Pavao Butorac, nav. djelo, 119

Kompleks Mazarovića

- A. Palata Mazarovic
- B. Stara kuca Mazarovica
- C. Dvorište
- D. "Vrti"
- E. Stambeni niz sa južne strane palate
- F. Pomocni objekat (ruševina)

- a. Stari put
- b. Obalni put
- I. Palata Mrša
- II. Palata Balovic
- III. "Bizetina"
- IV. Crkva Rodjenja Bogorodice
- Ulazi u kompleks

Istorijski razvoj kompleksa

Tačne podatke o vremenu nastanka palate Mazarović ne nalazimo u poznatim dokumentima. Pretpostavlja se da je palata zidana sredinom XVIII vijeka, *kada se javlja veći broj pomoraca te porodice*³⁷. Petar Mazarović je 1754. godine opštinski kapetan, znači najuticajniji čovjek Perasta. Vicko Mazarović je u periodu od 1717. do 1752. godine opat na ostrvu Sv. Đorđa. U kući Mazarovića se prepisuju zbirke pjesama, Nikola Mazarović 1783. godine prepisuje *igrokaz* iz primjerka koji je pripadao porodici Balović.

Po arhitektonskim karakteristikama palatu možemo lako smjestiti u pomenuti istorijski okvir, jer pripada specifičnom tipu baroknih palata koje su se razvile u Boki u XVIII vijeku.

Barokne palate u Boki

U Boki se krajem XVII i u XVIII vijeku zahvaljujući ekonomskom procvatu, nastalom razvojem pomorske trgovine i udaljavanjem opasnosti od Turaka iz zaliva, stvaraju uslovi za razvoj baroka u umjetnosti, a posebno u arhitekturi. Barokni stil se, iako još uvijek pod jakim uticajem tradicionalne arhitekture, razvija kako na sakralnim tako i na profanim građevinama. Arhitekti koji projektuju neke od najznačajnijih sakralnih spomenika dolaze sa strane, iz Italije i obližnjih gradova Dalmacije, ali i dalje su najveći broj građevina, naročito stambene arhitekture, djela domaćih majstora. Čak *ima puno znakova koji govore o primamljivoj pretpostavci da su nekadašnji bokeljski moreplovci kao brodovlasnici i trgovci bili u isto vreme i odgovorni arhitekti svojih kuća*.³⁸ Za neke od palata nastale u ovom periodu na prostoru Boke sa sigurnošću se zna da su ih projektovali arhitekti. Giovanni Batista Fonta bio je graditelj palate Bujović, za palatu Dabinović "Kokotovu kulu" posredno se može zaključiti da je projektovana jer se zna da je postojao njen drveni model.³⁹ Za još neke od reprezentativnijih palata moglo bi se pretpostaviti da su ih projektovali arhitekti, kao na primjer palatu Tripković u Dobroti, i palatu Smekja u Perastu.⁴⁰ Većina ostalih palata moguće da je nastala po zamisli samih vlasnika, uz sigurno jake uticaje već izgrađenih, projektovanih palata.

³⁷ Ovu konstataciju iznosi don Gracija Brajković u tekstu *Neki manje proučavani primjeri građanske i crkvene arhitekture spomeničkog karaktera u Kotorskoj opštini*, Godišnjak Pomorskog Muzeja u Kotoru XXXV-XXXVI, 1987-1988, 104

³⁸ Milan Zloković, *Građanska arhitektura u Boki Kotorskoj u doba mletačke vlasti*, Spomenik CIII, SANU, Beograd, 1953, 133

³⁹ Miloš Milošević i grupa autora, *Neki manje proučavani primjeri građanske i crkvene arhitekture spomeničkog karaktera u Kotorskoj opštini*, Godišnjak Pomorskog Muzeja u Kotoru XXXV-XXXVI, 1987-1988, 119

⁴⁰ Miloš Milošević, *Neke stilske odlike baroka u Boki Kotorskoj*, u *Pomorski trgovci, ratnici I mecene- Studije o Boki Kotorskoj XV-XIX stoljeća*, 2003, 417

Nadovezujući se na pretpostavku da su bokeljski pomorci bili graditelji svojih kuća interesantno je obratiti pažnju na projekat rekonstrukcije crkve Svetog Nikole u Perastu, koji je izradio Krsto Mazarović⁴¹. Sačuvani predlog projekta i proračun Krsta Mazarovića jedinstven je primjer koji potvrđuje pretpostavku o bavljenju Bokelja i Peraštana arhitekturom. Iako je Krsto Mazarović živio u prvoj četvrtini vijeka, a palata je nastala kasnije, činjenica da se on odvažio da uradi projekat župne crkve može nas uputiti na pomisao da bi on, ili neko od njegovih sledbenika, sigurno odvažio da izradi projekat za gradnju sopstvene palate.

U XVIII vijeku formiran je u Boki specifičan tip baroknih palata sa belvedereom, ili "viđenicom" kako se u Boki kaže. Jedna od osnovnih karakteristika baroka u stambenoj arhitekturi jadranskog primorja jeste istaknuta središnja vertikala na glavnoj fasadi, naglašena portalom, centralno postavljenim balkonima i mansardom tj. proširenom vidionicom.⁴² Vidionica ili "viđenica" inače elemenat iz tradicionalne arhitekture, u ovom slučaju poprima drugi karakter, i od sekundarnog elementa u potkrovlju kuće prerasta u novu etažu i dobija karakter belvederea. Palate dobijaju izdužene pravougaone osnove, sa tri ili četiri etaže, sa naglašenom središnjom osom na kojoj se na poslednjoj etaži nalazi suženi belvedere. U unutrašnjoj organizaciji prostora naglašena je poprečna osa simetrije, koja se poklapa sa središnjom vertikalom, a na kojoj se nalazi centralni salon sa najčešće četiri sobe smještene sa četiri njegove strane, po venecijanskom uzoru "La casa di un padron, quattro stanze un salon".

Razvoj ovog tipa barokne palate sa belvedereom u Boki može se pratiti počev od palate Dabinović - "Kokotove kule" u Dobroti, građene početkom

⁴¹ Krsto Mazarović, Projekat rekonstrukcije crkve Svetog Nikole u Perastu, u Proza baroka, 533-540

P. Butorac pretpostavlja da je i ovaj nacrt djelo arhitekta Giuseppe Beatija, autora drugog projekta po kome je kasnije i započeta nova crkva, prevashodno zbog njegovog potpisa na detaljima nacrtu (P. Butorac, nav. djelo, 405). Ovi detalji sa Beatijevim potpisom danas nam nisu poznati. Međutim, u tekstu Krsta Mazarovića koji prati nacrt za rekonstrukciju crkve, u kome on iznosi i proračun o sredstvima i vremenu potrebnom za njenu gradnju, jasno je iznijeto da je Mazarović lično autor nacrtu " *...ukradoh dokolici malo vremena i upotrebih ga za izradu ovog nacrtu. ....i premda se ne mogu pohvaliti znanjem iz arhitekture, ne propuštam zato da iznesem moju zamisao koja se zadovoljava vlastitim ukusom.* "

Mazarovićev tekst je svojim potpisom zvanično odobrio Andrea Tiralli, službeni arhitekta Mletačke Republike u tom periodu.

⁴² " *...osnovna koncepcija sa još uvijek prisutnim odjecima ranijih stilova barok se ipak izrazitije javlja u rasčlanjenosti fasade, u naglašavanju središnje osovine s portalom, glavnim prozorima i mansardom, u pojavi dugih balkona s kamenom ogradicom, u raskošnije profiliranim vratima i prozorima i u bogatijoj plastičnoj ornamentici.* ", Kruno Prijatelj, Barok u Dalmaciji, u Barok u Hrvatskoj, Zagreb, 1982, 679

XVIII vijeka, pa do palate Milošević nastale u prvoj četvrtini XIX vijeka. U XVIII vijeku uočljiva je tendencija ka sve monumentalnijim objektima. Palate sa uglavnom 4 etaže dobijaju mnogo veći gabarit i volumen, a povlačeći se od obale istovremeno se i izdižu na “postament”, čime još više dobijaju na monumentalnosti. Izraziti primjeri u Dobroti su palate Tripković, Ivanović i Milošević ili palate Bronza, Smekja i Mazarović u Perastu. Ova težnja ka monumentalnošću, iako je jedna od karakteristika baroknog koncepta, *vjerovatno je bila povezana ne toliko sa razvojem stila, koliko sa takmičenjem porodica u podizanju sve većih i bogatijih kuća.*⁴³

Ispred palata, prema obali, nalazi se prostrano dvorište ograđeno negdje, kao u slučaju dobrotskih palata, visokim kamenim zidom. Na obali se nalazi pristanište, ponte i mandrači, koji čine sastavni dio kompleksa. Kota dvorišta kod palata nastalih u XVIII vijeku najčešće je iznad kote obale, tako da je u stvari palata izdignuta. Taj prostor je riješen tako što je ispod nivoa dvorišta nekada samo nasuti teren, a nekada je djelimično izgrađen, tako da se tu mogu naći pomoćne prostorije i skladišta. Često se ispred palate, a u sklopu dvorišta, mogu naći i manje kuće koje su pripadale kompleksu iste porodice, a imale funkcije pomoćnih objekata. Palata Tripković u Dobroti okružena je kompleksom zgrada koje su ranije pripadale porodici. Zna se da su Tripkovići početkom XIX vijeka posjedovali 7 zgrada. Ispred ograđenog dvorišta palate je starija kuća, koja je sa prvobitno “*morskom*” funkcijom poslije izgradnje palate predana posluži. I za palatu Milošević se zna da je, pretjerano velikih dimenzija, “*ugurana*”⁴⁴ u kompleks postojećih starijih zgrada i to na takav način da jedan ugao palate prikriva kuća gdje su Miloševići živjeli prije izgradnje palate.

Za razliku od Dobrote, u Perastu je isti tip palate bio smješten u urbanu, gušće izgrađenu sredinu. Palate Smekja, Balović i Mazarović pripadaju istom tipu monumentalnih palata sa belvedereom, uz određene specifičnosti nastale baš pod uticajem karakterističnog okruženja. Ono što peraške palate razlikuje od dobrotskih jeste način rješavanja dvorišta, koji je uslovljen baš tim urbanim karakterom tj. gušćom strukturom grada. Palata Smekja nema dvorište, već prostranu terasu u nivou prizemlja, i to dužinom cijele fasade. I palata Balović izlazi direktno na stari put, bez jasno izdvojenog dvorišta, čiju je funkciju mogao ranije imati slobodan prostor zasađen borovima. Terasa koja je pripadala palati, a koja se nalazi iznad izvora Bizetine, fizički je odvojena od nje starim putem.

---

⁴³ Karol Majewski, Katalog izložbe radova koje su izvršili restauratori iz Državnog preduzeća za restauraciju istorijskih spomenika Poljske u Dobroti (Crna Gora), Varšava, 1981

⁴⁴ Karol Majewski, nav. djelo

Ono što **palatu Mazarović** čini specifičnom u odnosu na ostale dobrot-ske i peraške palate istog tipa jeste rješenje njenog dvorišta i objekti koji se nalaze ispred palate, kao i njihova međusobna veza.

Vidjeli smo da položaj pomoćnih ili starijih građevina ispred baroknih palata nije neuobičajen (primjeri palate Milošević i Tripković u Dobroti). Oni su najčešće grupisani u jednom uglu parcele, s tim što glavna fasada uvijek ostaje u potpunosti saglediva. Kod Mazarovića u pitanju je cijeli niz kuća koji se nalazi ispred palate i koji vizuelno zaklanja veliki dio njene fasade. Dobrot-ske palate imaju mnogo prostranije dvorište, dvorište palate Mazarović veoma je usko, i u dijelu ispred glavnog ulaza u palatu iznosi samo 1,5 metar, pa je začuđujuće da P. Butorac opisujući palatu Mazarović kaže da je *s udobnim dvorištem*.⁴⁵

Palata Mazarović i neposredno okruženje

Jedna od kuća u nizu ispred palate (posljednja sa zapadne strane) na fasadi prema dvorištu ima sačuvan portal sa kapitelima gotičkih stilskih karakteristika. Ne zna se sa sigurnošću da li je portal tu u sekundarnoj upotrebi, prenesen sa neke druge građevine, ali svakako kuće ovog niza predstavljaju jedan od najstarijih djelova uličnog fronta Perasta, i pretpostavlja se da predstavljaju najstarije ostatke urbanizma Perasta.⁴⁶

⁴⁵ Pavao Butorac, *Kulturna povijest grada Perasta*, Perast, 1999, 421

⁴⁶ Zorica Čubrović, *Ka poznavanju urbanističkog razvoja Perasta*, Boka br.23, Herceg-Novi, 2003, 136

Palata Mazarović je sigurno bila smještena u već izgrađenu sredinu. Moguće je da su kuće koje se nalaze uz prvobitni ulični front takođe pripadale Mazarovićima. Time bi se i mogao objasniti razlog njihovog čuvanja prilikom izgradnje palate.⁴⁷ Vjerovatno sve kuće nisu bile u današnjem obliku i gabaritu. Dok u zapadnom dijelu ispred starije kuće širina dvorišta iznosi 6,0 metara, a u dijelu ispred palate 3,5 m, u istočnom je udaljenost između palate i kuća sa južne strane samo 1,5 metar, i to ispred glavnog ulaza. Uz to i vizura iz salona prvog sprata zaklonjena je krovovima kuća, što sigurno nije bilo povoljno rješenje. Sve to navodi na zaključak ili da je prvobitno gabarit i volumen kuća u istočnom dijelu niza bio drugačiji tj. manji, ili da je planirano njihovo preoblikovanje.

Palata Mazarović i stambeni niz sa njene južne strane

Starija kuća u kompleksu porodice Mazarović, koju P. Butorac opisuje kao *manju Mazarovićevu kuću kraj velike Mazarovićeve palače*⁴⁸, spojena je sa palatom sa njene zapadne strane. Na osnovu podataka sa terena može se pretpostaviti kako je hronološki tekao razvoj ovog kompleksa. Prvobitno je nastala ova starija kuća, a zatim je prilikom izgradnje palate u drugoj polovini XVIII vijeka, jedan njen dio srušen a jedan uklopljen u palatu.

Starija kuća se sastojala iz centralnog dijela i dva bočna krila. Prilikom gradnje palate istočno krilo starije kuće je djelimično srušeno. Prizemlje tog dijela je uklopljeno u konobu palate, a spratovi su srušeni. Unutrašnji zid stari-

⁴⁷ Zorica Čubrović, nav. djelo, 136

⁴⁸ Pavao Butorac, nav. djelo, 428

je kuće, sada pregradni zid između nje i palate, ostao je sačuvan, što se može zaključiti po zazidanim portalima koji se na njemu nalaze u nivou prvog sprata.

Starija kuća Mazarovića građena je moguće u drugoj polovini XVII vijeka kada su Tripo Mazarović, i njegovi sinovi Vicko, Petar i Luka bili među uticajnijim ličnostima u Perastu. Mazarovići 1687. godine predaju svoju staru kuću na korišćenje Franjevcima, znači da se tada i sele u neku novu kuću. U tom periodu znamo da posjeduju kule u centralnom dijelu Perasta ali i da se porodica dijeli, što može značiti i da jedan njen ogranak podiže i neku novu kuću na nekom drugom mjestu.

Starija kuća Mazarovića ima renesansne karakteristike u jednostavnoj formi ali i u detaljima, kao što je balkon, "perguo", sa renesansno profilisanim balusterima. Jedan od prozora na drugom spratu glavne fasade ima podprozorne kamene konzole i prošupljene konzole, auricolae ili "đindule", što takođe ukazuje na starije datovanje objekta.

Još jedan argument koji bi mogao potvrditi ovo datovanje je i uočena sličnost u koncepciji i arhitektonskim detaljima između ove kuće i palate Šestokrilović, za koju se sa sigurnošću zna da je građena 1691. godine (dimenzije, četvorovodan krov, spoljašnje stepenište, "renesansni perguo") kao i ostalim peraškim palatama građenim u ovo vrijeme.

Opis kompleksa

Iako se palata Mazarović sastoji iz tri jasno definisana dijela - palate, dograđenog aneksa i starije kuće, oni su međusobno povezani unutrašnjim komunikacijama i funkcionišu kao cjelina.

Palata Mazarović je centralni objekat kompleksa porodice Mazarović. Građena polovinom XVIII vijeka ona predstavlja jedan od ljepših primjera kasno-baroknih palata. Palata ima prizemlje, dva sprata i belvedere na posljednjoj etaži. Belvedere je sužen i obuhvata 1/3 gabarita palate. Palata je jedna od rijetkih baroknih palata u Perastu koja je u potpunosti sačuvala originalni raspored prostorija i autentični enterijer, iako u dosta lošem stanju.⁴⁹

Osnovna prostorna koncepcija palate je trodjelna. U prizemlju palate se nalazi prostrana konoba sastavljena iz tri dijela: centralnog hola kroz koji se ulazi u palatu i dvije bočne prostorije. Sva tri dijela konobe su zasvedena poluobličastim svodovima. Podovi konobe su pokriveni kvadratnim kamenim pločama ortogonalnog sloga. U sjeveroistočnom uglu nalazi se kameno stepenište koje se provlači kroz sve četiri etaže.

U prizemljima tj. konobama peraških kuća nije se nikada stanovalo. Konobe su najčešće služile kao spremišta za barku i za opremu broda, pa podru-

⁴⁹ Barokne palate Smekja i Balović na primjer pretrpjele su velike izmjene u enterijeru

*mi za bačve i badnje i za uljana pila, a tako i za druge slične kućne potrepštine. U nekim palatama, koje su imale jako velike konobe kao što je slučaj i sa palatom Mazarović, taj prostoj je služio i za hambare žita, a i za drugu trgovačku robu.*⁵⁰

Trdjeljni raspored sa centralnim salonom i bočno postavljenim sobama ponavlja se kroz sve tri etaže iznad prizemlja. Ova organizacija prostora, nastala po venecijanskom uzoru ‘quattro stanze, un salon’, karakteristična je za barokne palate u Boki. U palati Mazarović oko centralnog salona su raspoređene tri sobe, dok se na mjestu četvrte u sjeveroistočnom uglu nalazi stepenište

Prvi sprat “*piano nobile*” u sredini ima centralno postavljen salon sa kojim su direktno spojene tri sobe, dvije u zapadnom traktu i jedna u istočnom. Salon je najveća prostorija u palati, širine 6 i dužine 9 metara, *velika i prostrana, koja u razmjeru nosi i previše prostora, služila je ne samo za obične posjete, nego i za zabavu i za svečanije kućne zgode.*⁵¹ Na sjevernoj strani salona su vrata, danas zazidana, koja su vodila u vrtove iza palate. Na južnoj strani salona su balkonska vrata lučno završena sa ogradom u vidu kamene balustrade u donjem dijelu. Vrata koja iz salona vode u sobe imaju jednostavne kamene okvire, i jedino su ona koja vode prema stepeništu lučno završena.

U svim sobama na prvom spratu sačuvani su ostaci originalne obrade zidova – karakteristične barokne dekoracije u malteru. Ova dekoracija najbogatije je bila urađena u centralnom salonu, gdje je i ostala najbolje očuvana. Površine zidova između vrata i prozora obrađene su geometrijskim dekoracijama izvedenim u malteru, preko šablona, koje su imitirale stubove i polja i koje su, pretpostavlja se, bile obojene.⁵² Tako formirana polja između stubova mogla su poslužiti i kao podloge za slike ili velika barokna ogledala⁵³. Na osnovu dokumenata znamo da se portret Krsta Mazarovića čuvao u njihovoj kući, vjerovatno u salonu. Podovi na spratovima palata bili su obično pokriveni keramičkim tavelama. Na prvom spratu palate Mazarović pronađeni su ostaci tavela.

⁵⁰ Pavao Butorac, nav. djelo, 114

⁵¹ Pavao Butorac, nav. djelo, 114

⁵² Jasminka Grgurević, Tragovi barokne Venecije, u dnevnom listu Pobjeda, Podgorica 28.06.2003., i Studija zaštite graditeljskog nasljeđa Perasta, Kotor, 2002, 76

⁵³ O ogledalima piše Pavao Butorac u Kulturna povijest grada Perasta, Perast, 1999, 115. Primjer se može vidjeti na fotografijama enterijera palate Tripković iz Dobrote koje su snimili restauratori iz Državnog preduzeća Zavod za restauraciju iz Varšave 1981. godine, a koje se nalaze u dokumentaciji Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Kotor

Stepenišni prostor je takođe bio malterisan. U dijelu između prvog i drugog sprata postoje i manji segmenti oslikane površine u donjim zonama zida. Na njima se nalaze plavom bojom oslikani jednostavni motivi.

Prvi sprat palate je u funkcionalnom smislu ključni jer se na njemu ostvaruje veza između palate i svih ostalih dijelova kompleksa, sa starijom kućom, kuhinjom i vrtom. Iz sobe u jugoistočnom dijelu ostvaruje se veza sa starom kućom, a preko stepeništa u sjeveroistočnom uglu palata je povezana sa prvom etažom kuhinje.

Isti raspored kao na prvom ponavlja se i na drugom spratu. Centralni salon drugog sprata sa južne strane, prema moru ima balkon na koji vode lučno završena balkonska vrata, a sa sjeverne strane prema vrtu vode balkonska vrata sa ogradom u vidu kamene balustrade (identična kao na južnoj strani salona na prvom spratu). I na ovom spratu postoje ostaci malterne dekoracije, ali ne u tolikoj mjeri očuvani kao na prvom. Moguće da je centralni salon drugog sprata sa balkonom isto imao reprezentativni karakter, ili da je korišćen u funkciji trpezarije⁵⁴, dok su bočne sobe služile najvjerovatnije za ukućane. Mazarović su imali kućni arhiv koji je morao biti smješten u nekom od tih prostora, a zna se još i da su u kući Mazarovića u XVIII vijeku nastajale zbirke i prepisi pjesama. U ostavštini Mazarovića nalazi se i prepis *igrokaza* iz 1783. godine.

Na poslednjoj etaži se nalazi belvedere, prostorija sa pogledom prema sjeveru i jugu. I on ima u centralnom dijelu prostoriju koja je istih dimenzija kao saloni na prvom i drugom spratu. Sa bočnih strana, ispod krova, nalazile su se neke manje sobe. Ovaj sprat koji ima karakter *belvederski situirane* "viđenice" koje su omogućavale kontemplaciju⁵⁵ nije imao reprezentativnu funkciju kao saloni na spratovima ispod, već su tu vjerovatno bile smještene sobe za ukućane i pomoćne prostorije.

Standard života i kultura stanovanja istaknutih porodica u Perastu tokom XVIII vijeka možda se baš najbolje ogledaju kroz elemente i organizaciju kuhinje.

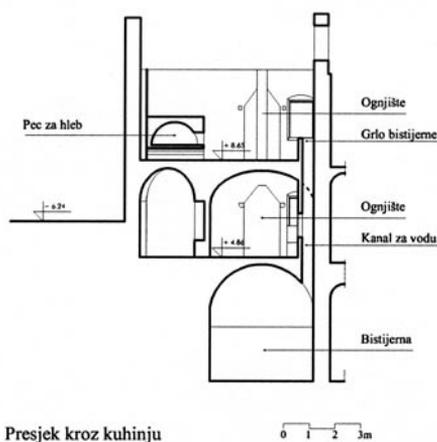
Kuhinja najvjerovatnije nije nastala istovremeno sa palatom već je kao aneks dograđena nešto kasnije.⁵⁶ Ona ima dvije etaže, sa bistijernom ispod, a sa palatom je povezana u nivoima prvog i drugog sprata. Moguće da je bistijer-

⁵⁴ O enterijerima u Perastu tokom XVIII vijeka piše Jasminka Grgurević u Studiji zaštite graditeljskog nasljeđa Perasta, Kotor, 2002, 76

⁵⁵ Karol Majewski, nav. djelo

⁵⁶ To se može zaključiti na osnovu detalja spoja aneksa sa uglom palate, gdje se jasno vidi da je zid kuhinje dodat kasnije. Ovo može imati opravdanja obzirom da je u manjoj kući na poslednjoj etaži postojala kuhinja koja se vjerovatno koristila u početku, dok nova kuhinja nije izgrađena.

na građena istovremeno sa palatom, što je bio slučaj sa nekim dobrotskim palatama nastalim u tom periodu (palata Ivanović, ili palata Tripković kod koje je isto naknadno iznad bistijerne sagrađen aneks sa kuhinjom). Na jednom i drugom nivou kuhinje uz istočni zid su ostaci ognjišta. Ognjišta su imala kamene konzole koje su služile za napu. Na drugoj etaži kuhinje, u sjeverostočnom uglu postoji i peć za hleb, jedina za koju se do sada zna u Perastu. Njena konstrukcija u obliku polukalote rađene od opeke tipična je za tu vrstu peći. Na prvoj etaži kuhinje u jednom uglu su sačuvani i djelovi originalnog poda od kvadratnih keramičkih tavela.

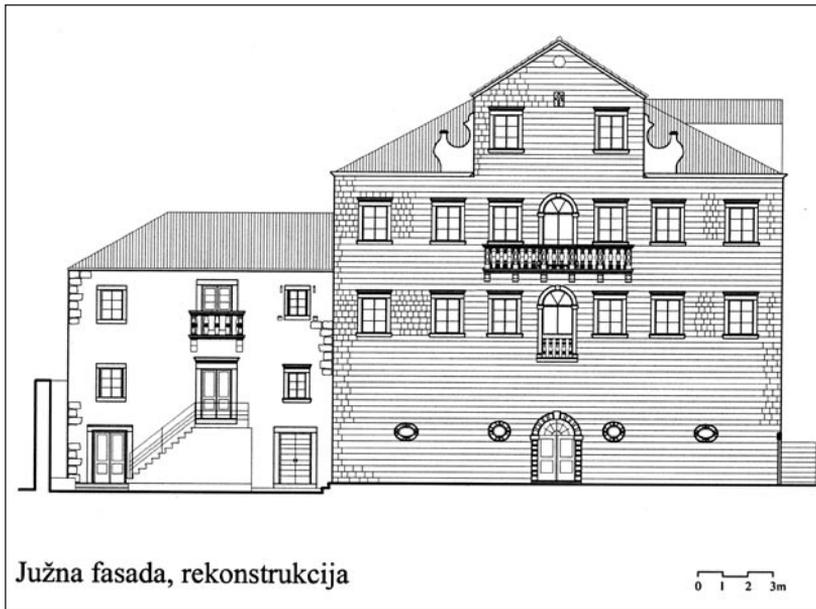

Presjek kroz kuhinju

0 1 2 3m

U kuhinji je u cjelini sačuvan i sistem za snabdijevanje vodom. Voda sa krova sakupljala se kamenim olucima na istočnoj fasadi palate i preko keramičke vertikale postavljene u zidu između palate i kuhinje sprovedena do bistijerne ispod prve etaže kuhinje. Ova vertikala od keramičkih cijevi sačuvana je i danas. Voda iz bistijerne se zatim vadila kroz kanal pravougaonog presjeka koji prolazi kroz oba nivoa kuhinje. Ovaj kanal prislonjen je uz zid između kuhinje i stepenišnog prostora palate, i na drugom spratu se završava "grlom" kvadratnog oblika. Vodu je tako bilo moguće koristiti na prvoj i drugoj etaži kuhinje.

Glavna, južna fasada palate sa 4 etaže i suženim belvedereom na posljednjoj - ima tipičnu baroknu koncepciju sa naglašenom središnjom vertikalom. U prizemlju je centralno postavljen glavni ulaz u palatu - portal u bunjatu sa po dva barokna elipsasta prozora sa obje strane. Na drugom spratu nalazi se centralno postavljen balkon od koga je sada ostalo sačuvano četiri od postojećih šest profilisanih konzola kao i par barokno profilisanih balustera. Belvedere na poslednjoj etaži ima volute - tipično barokni elemenat. Svi prozorski

otvori imaju profilisane podprozornike i nadprozornike sastavljene od okvira i profilisane grede.

Na belvedereu se u gornjoj zoni nalazi i grb porodice Mazarović. Grb ima kvadratni okvir u kome je isklesano smilje. Porodica je pripadala kazadi Smilojević i na grbu je predstavljeno “*smilje rascvalo na hridi*”. Smilje *lat.*

Belvedere - “videnica” palate sa grbom Mazarovića

imortelle predstavlja simbol besmrtnosti. Grbovi porodice Mazarović nalaze se još i na glavnoj fasadi crkve samostana Sv. Antuna, kao i na drugoj kuli Mazarovića.

Palata je zidana od pravilno tesanih kvadera lokalnog kamena. Istočna fasada je malterisana crvenim malterom sa bijelim horizontalnim trakama u nivou okvira otvora. Nad prizemljem palate su tri poluobličasta kamena svoda, dok su nad ostalim etažama bile drvene konstrukcije koje nisu sačuvane. Drvene grede su bile oslonjene direktno na poprečne noseće zidove između salona i bočnih soba, a ne preko konzola.

Starija kuća Mazarovića sada spojena sa palatom funkcioniše kao dio kompleksa, ali nju možemo posmatrati i kao nezavisnu cjelinu kakva je bila dok palata još nije bila izgrađena. Ona je spojena sa palatom sa istočne strane. Sa sjeverne strane prema vrtima njihove fasade su u istoj ravni, dok sa južne dvorišne strane fasada starije kuće je povučena u odnosu na fasadu palate.

Starija kuća ima prizemlje i dva sprata, i spoljašnje stepenište sa južne strane koje vodi do nivoa prvog sprata. U prizemlju se, kao što je bilo uobičajeno, nalazila konoba, podijeljena pregradnim zidom na dva dijela. Prvom spratu se pristupalo spolja preko kamenog stepeništa, naknadno izgrađenog, kroz portal koji je centralno postavljen na južnoj fasadi. Na tom nivou, gdje se nalazio reprezentativni prostor kuće - "piano nobile, nalaze se i bogati elementi kamenog namještaja. U sjevernom zidu, nasuprot glavom ulazu, nalazi se ugrađeni ormar sa kamenim okvirima "pragovima" i policama. Na istočnom zidu, koji sada predstavlja podioni zid između stare kuće i palate, postoje dva profilisana portala zazidana kada je palata izgrađena. Zanimljiv je i detalj profilisane konzole na zapadnom zidu, koja je nosila centralnu gredu za tavanicu drugog sprata.

Na posljednjoj etaži tj. na drugom spratu je, kao u mnogim drugim peraškim kućama, bila smještena kuhinja sa pomoćnim prostorijama. Ova kuhinja je sigurno određeno vrijeme, prije nego što je dograđen aneks, korišćena i kao kuhinja palate. Na sjevernom zidu postoji ognjište sa sačuvanim kamenim konzolama za napu. Na ovom nivou u sjeverozapadnom uglu, prema ulici koja je vodila do Mršine kuće, nalazi se niz puškarnica koje ukazuju na veoma važan odbrambeni karakter kuće. Ovako gusto postavljen niz puškarnica na jednom stambenom objektu rijetkost je u Perastu.

U južnoj polovini drugog sprata, gdje se nalazi i centralno postavljen balkon koji izlazi na glavnu fasadu, nalazile su se vjerovatno prostorije za ukućane.⁵⁷ U sjeveroistočnom uglu postoje vrata, nastala vjerovatno u vrijeme iz-

---

⁵⁷ *Odaja za reprezentaciju bila je obično velika dvorana u sredini prvoga sprata. Okolo te dvorane i u gornjem spratu bile su odaje za članove obitelji i za sližinčad.* Ljubo Karaman, Umjetnost u Dalmaciji XV, XVI vijek, Matica Hrvatska, 126

gradnje palate, koja su jedina direktna veza sa palatom, i to njenim prvim spratom.

Krov je prvobitno vjerovatno bio četvorovodan, a kasnije je nakon izgradnje palate postao trovodan, zabatnim dijelom spojen sa palatom. Danas su i krov i sve međuspratne tavanice urušeni. Međuspratne konstrukcije nad svim etažama su bile drvene. Drvena tavanica se oslanjala na zid preko kamenih konzola koje su sačuvane. Starija kuća Mazarovića je zidana u kamenu. U porijeku sa palatom, njena fasada je rađena od grublje tesanog kamena.

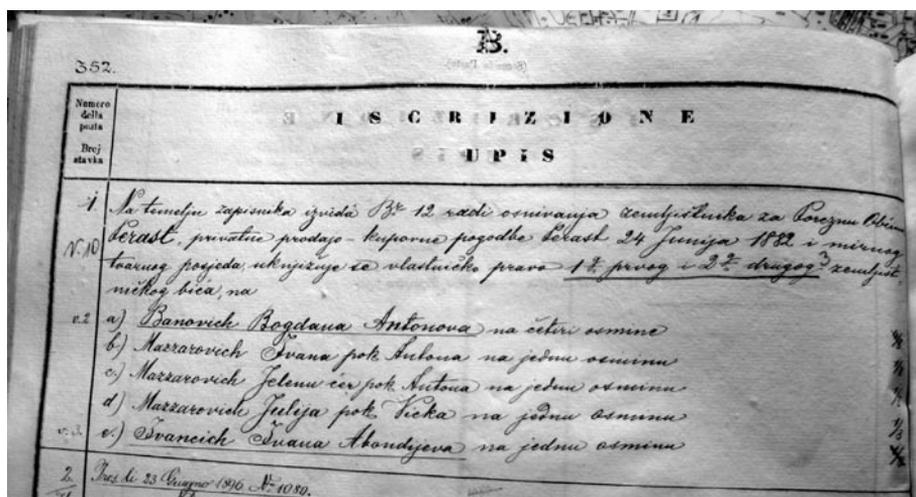
*Peraška kuća obično ima dvorište, ili, kako se obično u Perastu kaže, obor ili avliju, uvijek popločanu.*⁵⁸ Usko dvorište ispred palate i starije kuće popločano je pločama đuričkog kamena, dijagonalnog i ortogonalnog sloga. Dvorište je nivelisano i za par stepenika je niže ispred starije kuće. Ispred palate, na sjevernoj strani, nalazi se kameno grlo bistijerne koja je smještena ispod nivoa dvorišta. Terasasti vrtovi - "vrti" se nalaze iza palate, sa sjeverne strane. Vrtovima se može pristupiti direktno iz salona sa prvog sprata palate, ili spolja, iz ulice koja se nalazi između kompleksa Mazarović i palate Balović. *Vrtovi imaju i po više dolaca obzidanih i podržavanih kamenim međama, jedan vrh drugoga. Najobičnije su voćke naranča i limun.*⁵⁹ I danas se u vrtovima Mazarovića, na nižim terasama, nalaze stabla narandži.

Ne zna se tačno kada je palata napuštena. Na katastarskom planu Perasta iz 1835. godine, koji se nalazi u Istorijskom arhivu u Kotoru, palata je označena kao objekat koji je pokriven.

Već 1882. godine u katastarskim knjigama Perasta, koje se danas nalaze u arhivu Direkcije za nekretnine u Kotoru, palata i starija kuća su uknjižene kao ruševine. Po tim knjigama vlasništvo palate Mazarović vodi se na: 1/8 na Mazzarovich Ivana pok. Antona, 1/8 na Mazzarovich Jelenu čer. pok. Antona, 1/8 na Mazzarovich Julija pok. Vicka, 1/8 na Ivancich Ivana Abondijeva i 4/8 na Banovich Bogdana Antonova. U tom istom periodu Banovich Bogdan je i jedini vlasnik starije kuće Mazarovića. Znači već krajem XIX vijeka Mazarovići posjeduju samo 3/8 palate koja je već u ruševnom stanju. U katastarskim knjigama do dvadesetih godina XX vijeka možemo pratiti promjene vlasnika palate. Tako se uz članove porodica Banovich i Ivancich 1903. godine spominje i Krilović Marija, a 1928. Hellebranth Dr Johan iz Budimpešte, dok se 1965. godine zemljište uknjižuje kao društvena svojina. Danas se palata Mazarović sa starijom kućom i vrtima nalazi u vlasništvu Opštine Kotor.

⁵⁸ U opisu peraške kuće, Pavao Butorac, Kulturna povijest grada Perasta, Perast, 1999, 116

⁵⁹ U opisu peraške kuće, Pavao Butorac, nav. djelo, 117

Izvod iz katastarskih knjiga Perasta iz 1882. godine

Cijeli kompleks porodice Mazarović sada je zapušten a svi objekti se nalaze u ruševnom stanju. Palata sa aneksom i starija kuća su bez krova i međuspratnih tavanica. Sačuvani su samo svodovi nad prizemljem palate i prvom etažom aneksa. Intervencije u prizemlju palate izvedene prilikom adaptacije objekta ispred palate krajem XX vijeka narušavaju vrijednosti cjeline. Tada su probijena dva nova ulaza, uklonjen jedan od elipsastih baroknih prozora u prizemlju, kao i pregrađeno dvorište i prekinuta komunikacija između dvorišta i ulice sa istočne strane.

Zaključak

Barokna palata Mazarović, građena sredinom XVIII vijeka, već više od sto godina nalazi se u ruševnom stanju. Vlasnici i graditelji palate bili su Mazarovići, jedna od najuticajnijih peraških porodica, koja je dala mnoge za istoriju Perasta značajne ličnosti. Već 1882. godine u katastarskim knjigama palata se vodi kao ruševina, a Mazarovići u njoj posjeduju samo 3/8. Poznato je da se porodica Mazarović u Perastu ugasila početkom XIX vijeka, međutim, pronađeni su njeni potomci koji danas žive u Veneciji i Moskvi.

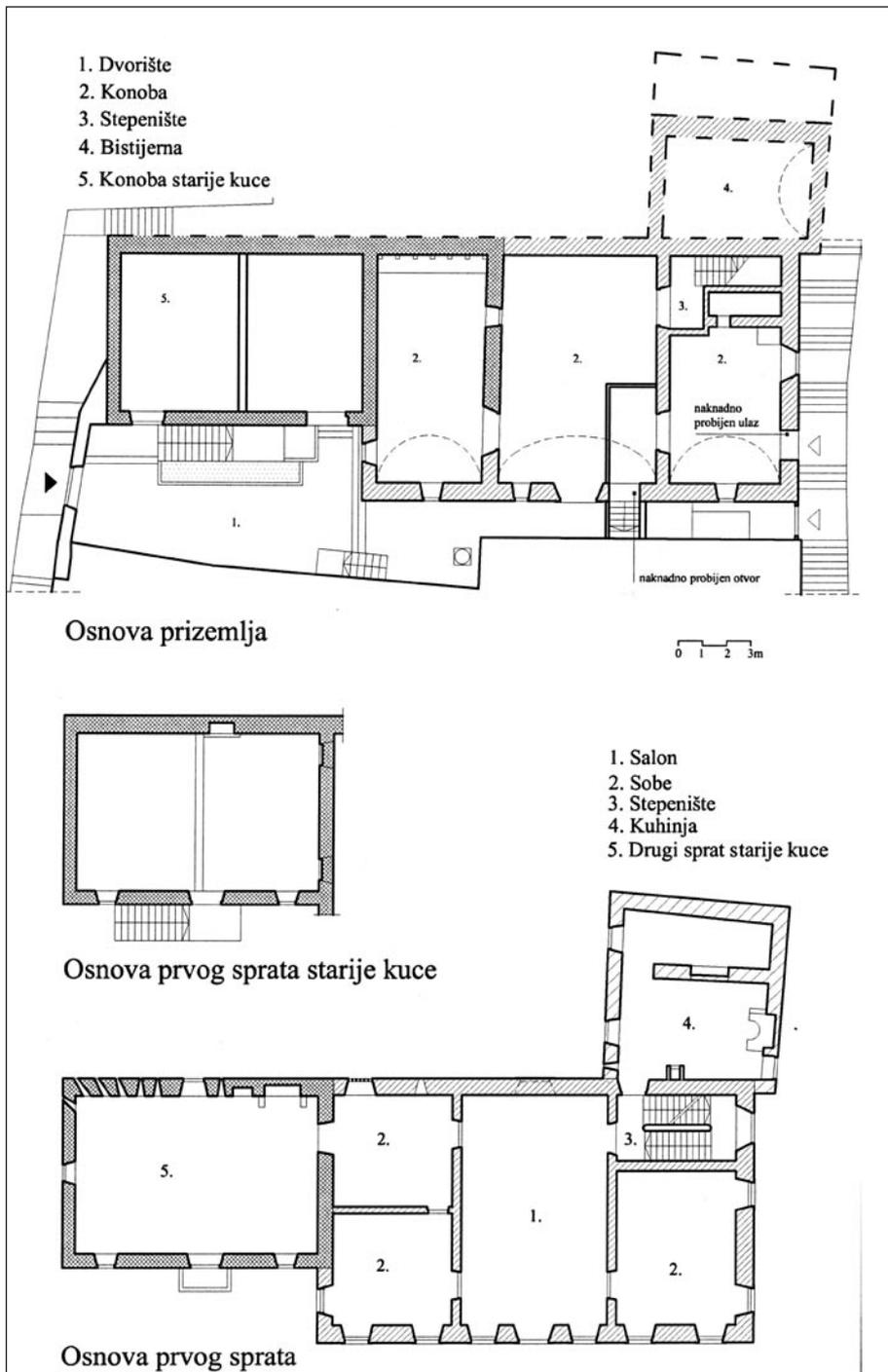
Nakon istraživanja i identifikovanja građevina koje su pripadale Mazarovićima moguće je okvirno definisati granice i veličinu posjeda Mazarovića u Perastu. Ako se uzme u obzir da je na mjestu samostana sv. Antuna bila stara kuća Mazarovića, koja je utvrđenom ulicom bila spojena sa kulom Mazarovića na obali, dobija se zanimljiv podatak o načinu na koji je bio organizovan posjed jedne peraške porodice u prvoj polovini XVII vijeka, ali i kako je funkcionisao odbrambeni sistem Perasta, i tekao urbani razvoj grada.

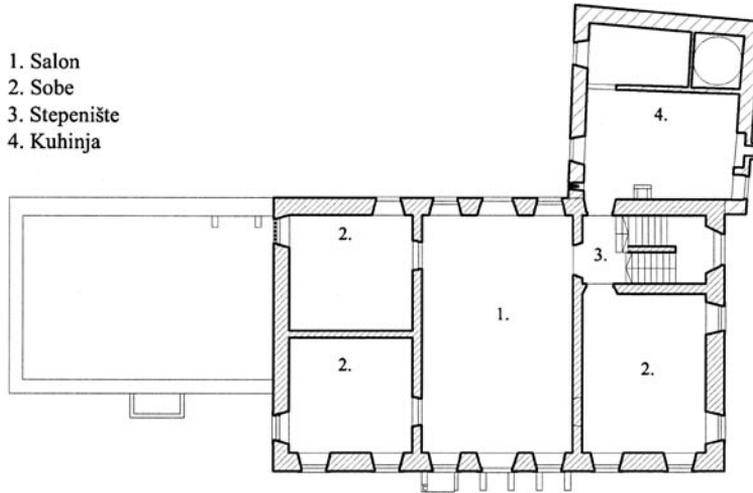

Arhitektonski kompleks palate Mazarović zanimljiv je jer sadrži više istorijskih slojeva: od stambenog niza na liniji uličnog fronta sa gotičkim portalom, preko starije kuće sa renesansno-baroknim karakteristikama, pa do kasno-barokne palate koja je najdominantniji elemenat kompleksa.

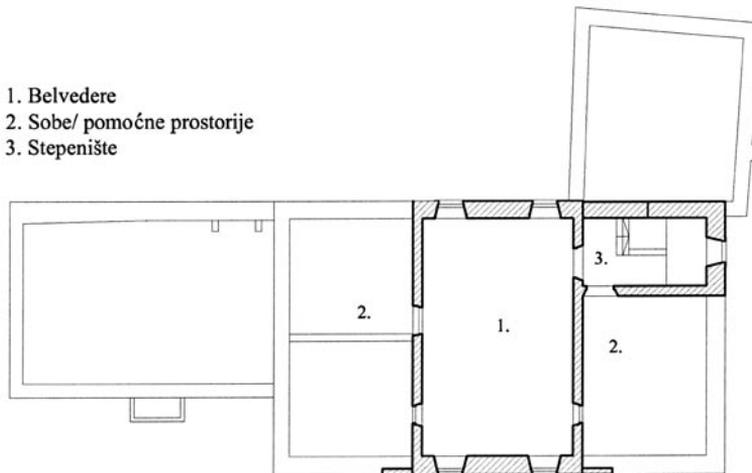
Organizacija cijelog kompleksa, funkcionalna shema same palate kao i kuhinje i sistema za snabdijevanje vodom svjedoče nam veoma slikovito o standardu života i kulturi stanovanja XVIII vijeka u Perastu. Enterijer palate jedan je od rijetkih baroknih enterijera u Perastu koji su u potpunosti sačuvali stilsku autentičnost, ali koji je u veoma lošem stanju zbog izloženosti atmosferskim uticajima.

Zbog uslova u kojima se kompleks Mazarovića nalazi već više od jednog vijeka danas u salonima i sobama nekadašnje palate rastu lovorike, smokva i vinova loza.

Osnova drugog sprata

Osnova trećeg sprata - belvedere

0 1 2 3m

I Mala kuca Mazarovica

1. Konoba
2. Salon
3. Kuhinja

II Palata Mazarovic

4. Konoba
5. Salon
6. Sobe
7. Stepenište
8. Belvedere

Podužni presjek

pogled prema sjeveru

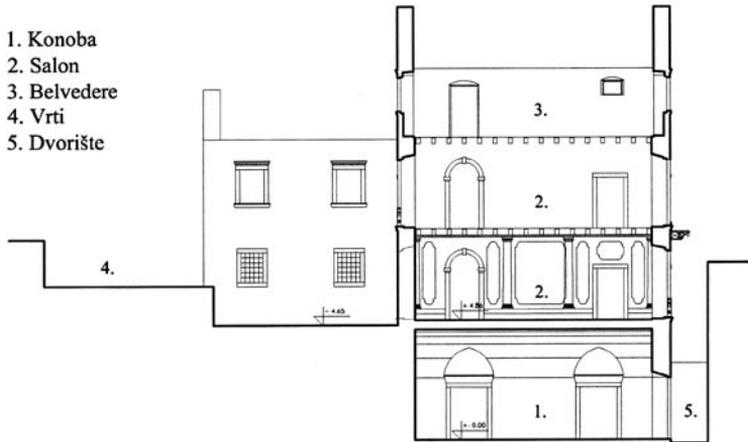
0 1 2 3m

Podužni presjek

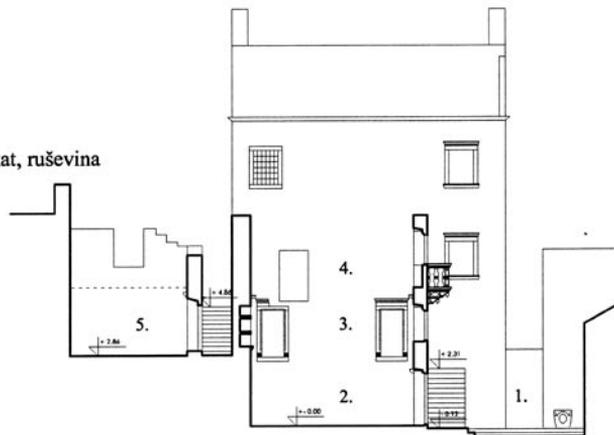
pogled prema jugu

0 1 2 3m

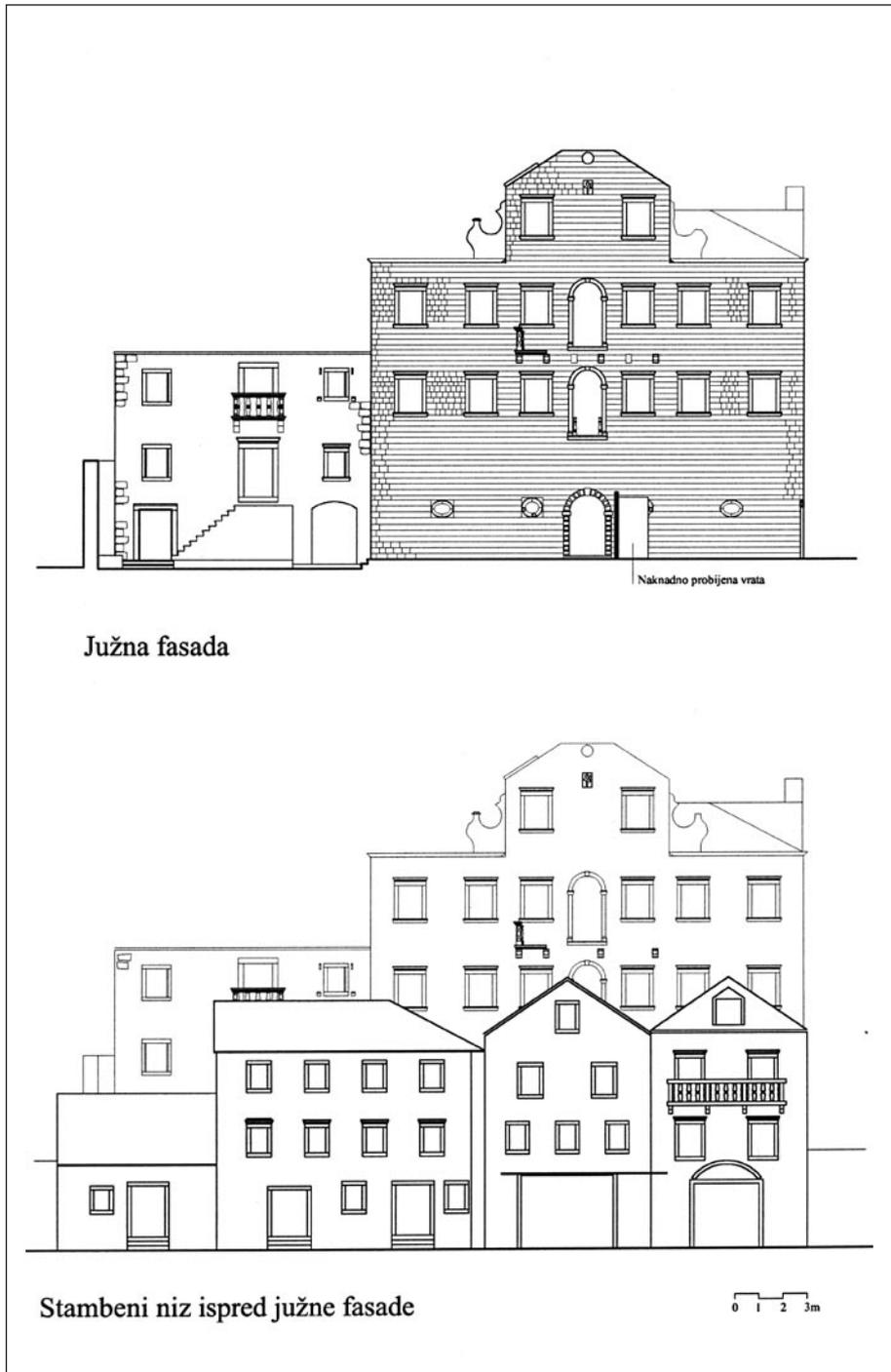

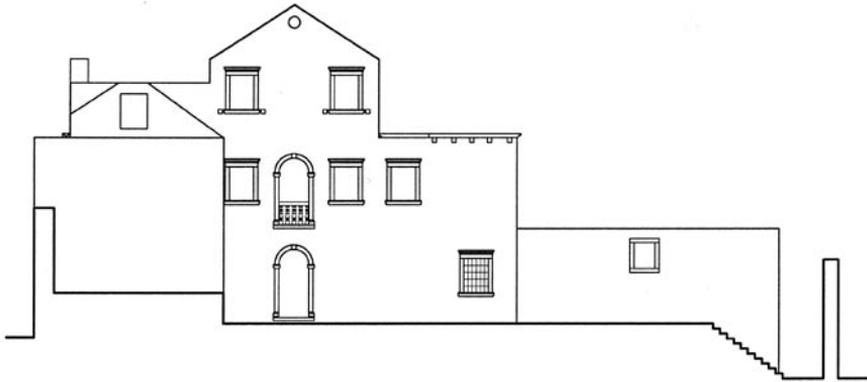
Poprečni presjek
pogled prema istoku

1. Dvoriste
1. Konoba
2. Salon
3. Kuhinja
5. Pomocni objekat, ruševina

Poprečni presjek kroz staru kuću
pogled prema istoku

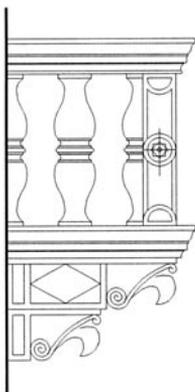

Sjeverna fasada

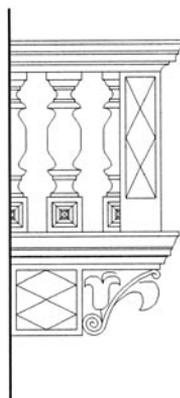

Istočna fasada

0 1 2 3m

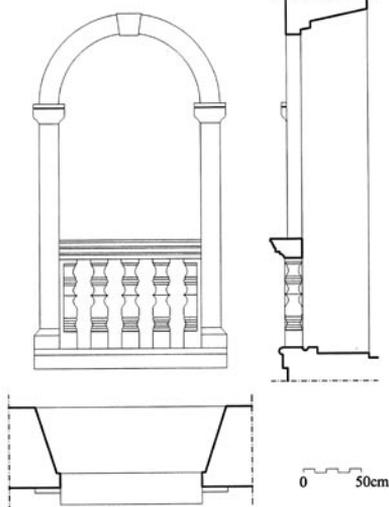

Bočna strana balkona
sa glavne fasade starije kuće

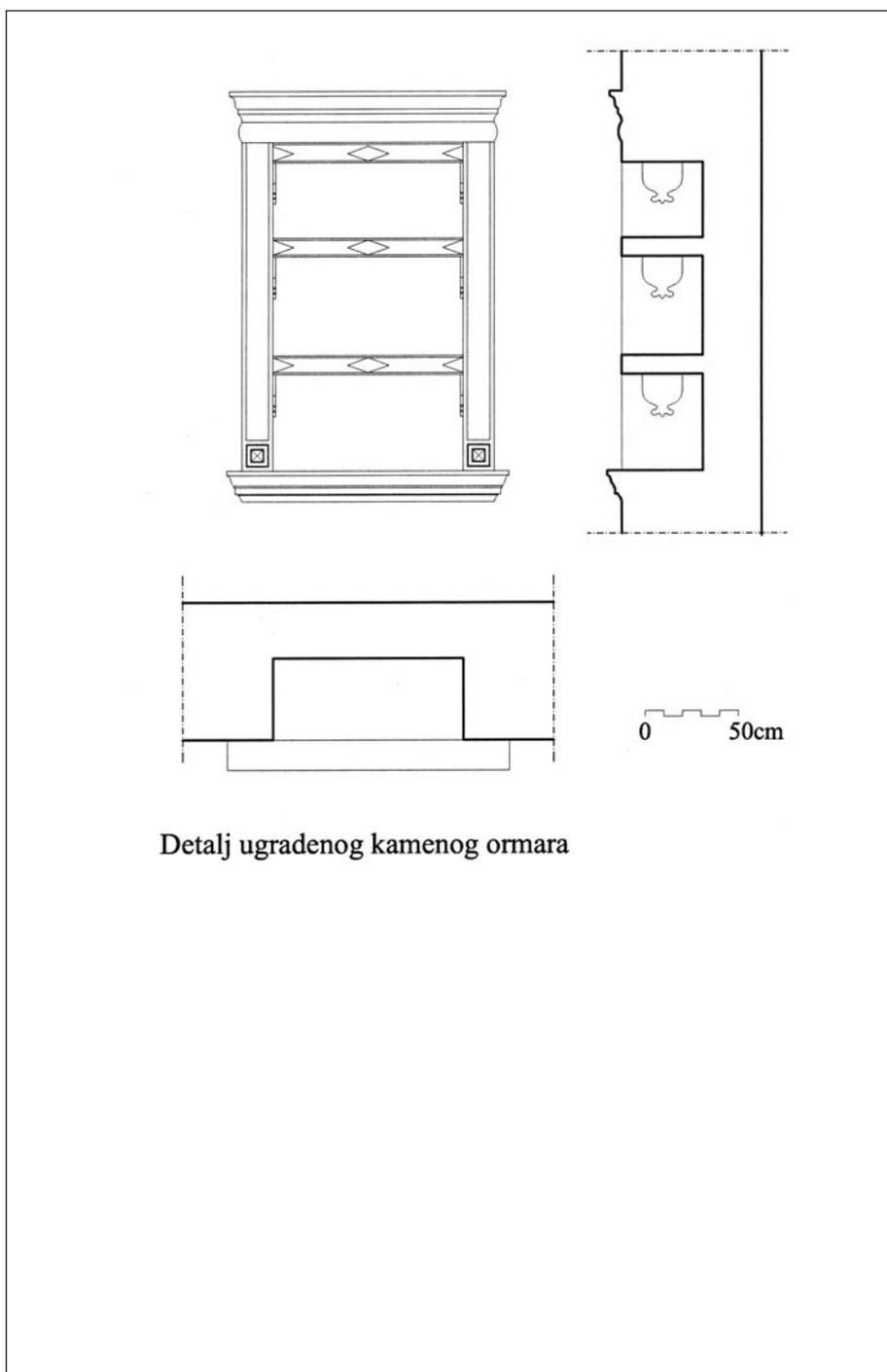

Bočna strana balkona
sa glavne fasade palate

0 50cm

Detalj balkonskih vrata salona

Detalj ugrađenog kamenog ormara

Aleksandra KAPETANOVIĆ

SUMMARY

This paper deals with the research of the baroque palace Mazarović in Perast. The research started in 1999 during the production of the author's diploma thesis, when the sketches of the existing state attached to the text were made and later through some other projects and assignments.

The Mazarovići were, according to the *Biography* from the first half of the 18th c. by Krsto Mazarović, *not only an old, but also one of the first rank families of Perast*, which belonged to the lineage of Smilojević. According to the family chronicle, data from the land books and other examined documents, over 90 members of the family were identified, and the genealogical tree was made. Although the Mazarović family of Perast expired in the early 20th c., their descendants who live in Venice and Moscow were found and contacted. The family heraldic device, preserved on the three Mazarović buildings in Perast contain immortelle flowers, symbol of immortality.

Besides the representative Mazarović palace some other buildings in Perast are associated with the family. In 1679 the Mazarovići had St. Anthony's Cloister built on the site of their old house, destroyed by fire after the battle of Perast in 1654 and donated it to the Franciscans. Two defence towers in the central part of Perast also belonged to the family, the older tower – of Tripo Krilov Mazarović and the second Mazarović tower the newest Perast tower built in 1654. According to the said buildings and also according to the gardens, for which the name "Mazarović Gardens" has remained among the local people of Perast, the position of the Mazarovići in Perast and the size of their property, which comprised a great part of the town, can be estimated. It is known that the Mazarovići had estates in Stoliv and Kostanjica, too.

The complex of the Mazarović family consists of the baroque palace as the central building, the later built annex – kitchen, older building connected to the palace, narrow paved court in front of, and the terraced gardens – "the garden" – behind the palace. The residential sequence on the southern side of the palace, presents the oldest remains of the town's urban matrix and might have belonged to the Mazarovići, and probably did not have the same shape or size when the palace was built. One building in this sequence has a portal with gothic capitals.

It is most likely that the older Mazarović house was built in the second half of the 17th c., and then, during the building of the palace, a part of its eastern wing was pulled down and another part incorporated into the palace.

The Mazarovići palace, built in the mid-eighteenth c. has the traits of baroque style, which developed in the 17th and 18th c. on the eastern Adriatic Coast. In the Boka Kotorska Bay a specific type of palace developed with a belvedere, that is a centrally located "lookout", the Mazarović palace being one of the remarkable examples. The original three part scheme, with the large sitting room in the middle, is preserved in the palace, as well as the authentic treatment of the walls with plaster decorations which is in poor condition now, being exposed to weathering. In the north-eastern corner of the palace there is an annex that was used as kitchen and there are two preserved hearths, a bread stove and water supply system. The Mazarović palace, the old house and the annex are connected with one another by interior communications and function as an entirety. The entire Mazarović complex has been in ruined condition for longer than a century. It was as early as in 1882 that the palace was registered in the land books as a ruin, and the members of the family Mazarović owned only 3/8 of the palace.